

РЕЦЕНЗИЯ

**от проф. д.и.н. Андрей Лазаров Пантев,
бивш преподавател по Нова и най-нова история в
Исторически факултет, Софийски Университет
„Св. Кл.Охридски”**

член на научно жури в конкурс за заемане на академичната длъжност „ПРОФЕСОР”, обявен от СУ „Св. Климент Охридски” в ДВ бр. 21 от 15 март 2011 г., шифър 05.03.04,

с единствен кандидат доц. д-р Борислав Гаврилов Гаврилов.

В Държавен вестник бр. 21 от 15 март 2011 г. е обявен конкурс за академическата длъжност „професор” в Софийския университет „Св.Кл.Охридски”, Исторически факултет, по Нова и най-нова обща история с шифър 05.03.04 с раздел 2.2.История и археология. Единствен кандидат в конкурса е доц. д-р Борислав Гаврилов от същия университет. Той е роден на 20 септември 1958 г. в София. Завършил специалност история в Софийския университет "Св. Климент Охридски" (1983 г.) Редовен асистент към катедра Нова и съвременна история на Историческия факултет на Софийския университет "Св. Климент Охридски" (1984 г.) Старши асистент (1986 г.). Юли 1989 г. защитава дисертация на тема «Британското обществено мнение и войните за обединението на Германия, 1862 – 1871 г.» Между август 1989 – май 1990, специализира по програмата “Фулбрайт” в Университета на щата Мериленд (College Park), USA, Maryland State University. От март 2000 г. е доцент към същата катедра. От ноември 2007 г. е неин ръководител.

Лекционни курсове:

1. Нова обща история – за студенти, специалност История, редовно обучение, бакалаври.

2. История на международните отношения във Века на Просвещението – курс към магистърска програма «Кризис, конфликти и дипломатия в Ново и най-ново време».
3. История на международните отношения през XIX в. – спецкурс, бакалавърска специализация по нова обща история.
4. История на САЩ до 1865 г. – курс към магистърска програма «Американистика и трансатлантически отношения».
5. История на Новото време – курс към програма за Магистри – неспециалисти.
6. Историческа еволюция на политическата демокрация – спецкурс, бакалавърска специализация по нова обща история
7. История на Европа през новото време – лекционен курс за студенти от специалност «Минало и съвременност на Югоизточна Европа.»
8. Обща история на новото време – лекционен курс за студенти бакалаври от специалност Етнология.
9. История на Европа в новото време (на английски език) – за студенти от бакалавърска програма ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ И ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ.

Ръководство на програми:

1. Директор на магистърска програма по “Американистика и трансатлантически отношения” към катедра Нова и съвременна история, Исторически факултет.
2. Ръководител на направление към Университетски комплекс по хуманитаристика „Алма Матер”.

Конкретни оценки относно научните приноси в трудовете на Б. Гаврилов

Да се преценяват преподавателски и научно-изследователски приноси в дисциплината Нова обща история е едновременно лесно и трудно. Следва да правим разлика между приносите в рамките на българската историография и на историографията изобщо. Много лесно всичко може да бъде представено за принос и обратното, със същата лекота, поради липса на сравнителни ориентири, истинският принос да не бъде забелязан. Нямаме съпоставителен и общодостъпен ориентир където да стоят показателите на наличие на реални приноси. Това не означава, че не можем да отправим една обща оценка, в която да са застъпени и двата момента на сравнение. Именно такъв подход прилагам в тази рецензия. Следват книгите:

1. **„Разделянето на Европа. Кризи, конфликти и дипломация в епохата на Стария режим” (С. 2010)** Това е анализ на междудържавните отношения в особен за формирането на модерната дипломация период – края на седемнадесетото и осемнадесетото столетие. Работата е една от малкото в българската историография, посветени на проблеми свързани с международните отношения в ранното ново време. Книгата е изградена върху голяма документална и изворова база, събирана в продължение на много години из хранилищата на университетите Харвард, Пенсилвания (във Филаделфия), Университета на Минесота и най-вече Конгресната библиотека във Вашингтон.

Хронологическите рамки на периода, засегнат в тази книга, обхващат епохата на т. нар. Стар режим и надхвърлят тези на Просвещението. Това изследване прави опит да постави дипломацията от епохата на Просвещението в контекста на

действията и влиянието на Луи XIV, която доминира прехода между XVII и XVIII в. С преносен характер са страниците посветени на зараждането и формирането на модерната дипломация като система от правила, йерархия и формализиран протокол.

2. „История на Новото време” – курс лекции. (С. 2011). У нас вече съществуват няколко издания на подобни лекционни курсове, към които много трудно може да се добави нещо наистина особено. Приносът на доц. Б. Гаврилов е в търсенето на индикаторите на модерността, с оглед на читателския интерес и преподавателската методика по тази тема у нас.

3. „Държавата това съм аз.” Франция в епохата на краля-слънце, 1638-1715) С. 2002. Това съчинение има фактографски принос към българската историческа наука. Работата е изградена върху широка литературна основа и изворова база.

4. Векът на абсолютизма 1648–1788. С. 1999. Това изследване всъщност представлява нещо като подготвителен етап за горното и е посветено на темата за раждането, еволюцията и драматичният залез на Стария режим. Приносното в тази книга е поставянето на политическите събития и институционалните промени в контекста на социалното и икономическото развитие на Западна Европа през втората половина на седемнадесетия и през осемнадесетия век. За тези сто и четиридесет години (1648 –1788) европейското общество изживява налагането на абсолютната кралска власт, на централизираната бюрократична държава и ускорената социална диференциация. Определен принос представлява анализът на връзката между държавата и обществото като фактор за развитието и статуса на съответната страна. Освен общата част са обособени и кратки изложения за някои от страните от епохата на Стария

режим. Застъпен е целият топографски спектър: от водещите Англия и Нидерландия през „еталона“ Франция и стагниращата Испания до авторитарната Русия.

5. Пантев, А., Б. Гаврилов. „Сир, това е революция!“ С. 2001

Това е специфичен опит за изследване на революциите в новото време, върху примери от Английската, Американската и Френската революция като феномен на радикалния преход от едно социално, политическо и икономическо състояние на обществото и държавата, към друго. За първи път в българската историческа наука се разглежда т.нар. „анатомия на революционния процес“. Приносният характер на това изследване е и в опита да се анализира въпросът за алтернативата – революция или реформа. Революция има тогава, когато еволюцията става безпомощна, когато престава да бъде такава. Същата констатация се отнася и до разработването на въпроса: защо революциите избухват поради станалите вече непоносими социални и политически конфликти. Морално-политическата мотивация на тези революции е концентрирана върху идеята, че величието на страната и на отделния човек могат да бъдат продължени и увеличени, а не да бъдат ограничавани.

6. Bulgaria. History retold in brief. (Second edition), Sofia, 2007.

Стегнато изложение на ключови моменти от нашата история, предназначено за чуждестранния читател.

7. „С желязо и кръв. Английското обществено мнение и войните за обединението на Германия 1862 – 1871“ С. 1995.

Това изследване е изградено върху проучването на широк кръг оригинални източници от десетилетието 1862 – 1871 г. Основната тема на изследването е отзвукът на голямата „корекция“ на Виенската система предизвикана от обединението на Германия под

водачеството на Прусия и на княз Ото фон Бисмарк. Приносен характер имат анализите на сериозната преоценка на отношението на английската страна към процеса на обединение в Германия. Основен мотив за формирането на този тип мнения е икономически. Така английската политика на ненамеса и de facto толериране на Прусия в хода на войните за обединението на Германия, се отразява, от една страна, твърде благоприятно на икономическите връзки между двете страни, но от друга, има и своите крайно неблагоприятни политически измерения. Именно колониалните амбиции на Англия са в основата на нейните войни за предходните век и половина. Поради това и пътят, който това направление смята за най-правилен се изразява в либерализация и постепенна ликвидация на колониалната система. Една от най-интересните проекции на това влияние е развитието на английските схващания за национализма. В годините преди „прусизацията“ на Германия позитивното отношение към идеалите за националността и произтичащите от тях симпатии към борбата на борещите се за националното си признаване нации оформя, наред с либерализма, основните черти на психологическото възприятие на обединителните движения на Континента. Анексията на Шлезвиг и Холщайн, серията анексии, последвала Австро-пруската война и накрая анексирането на Елзас и Лотарингия, всичко това, особено последното, идва твърде много за либералното английско схващане за правата на националността.

8. Пантев, А., Б. Гаврилов. Пътят на модерния свят. С. 1994.

Тази монография е опит да се покаже „модерното“ като произход, функция и система на социално-политическо и културно развитие. Основните и задължителни показатели за принадлежност към него могат да бъдат групирани главно в три категории —

демографски, икономически и политически. Те са едновременно предпоставка и резултат от този курс в европейската история, който създава качествено нов продукт на обществено-политически отношения еднакво различни от античния, средновековния и ранномодерния период.

Разбирането на началото на новото време като начало на продължителната хегемония на Европа над останалия свят може да ни поднесе неприятни изненади само ако предприемем една повърхностна примитивизация на самото наименование на този континент като термин означаващ не само географски район, но и определен начин на историческо развитие. Тук е и един от приносните моменти, които се състои в опита ни да представим понятието „Европа,” не като топография, а като начин на възприемане на един особен метод на историческа и културна динамика, в който създаването на блага възпроизвежда всички останали културни, политически и битови промени и постижения.

Това което условно категоризираме е прието за „западна” ценностна система, включително и нейната идеологическа основа – християнството, е повече ембрион от извън европейско културно-историческо наследство. Така историята на модерния свят е еволюция на неговата европеизация.

9. Пантев, А., Б. Гаврилов, 100-те най-влиятелни личности в нашата история. С. 1997, изд. Репортер. Тази работа има подчертано популярен характер и е предназначена, колкото да информира, толкова и да провокира интереса на по-широката публика към личностите в нашата история. Рейтинговата система, заляла съвременния свят, властно навлиза и в модерната историография, въпреки основателните възражения за нейната приложимост в тази област. Селективното подреждане по реда на

трайност, значимост и перспектива винаги ще бъде част от единството и разнообразието, съгласията и противоречията на нашия свят. Приносният момент в тази работа е концентриран в самия подход да не се „избират“ имената чрез емоционална аргументация, нито по линията „добро – зло“. Целта е да се покаже какво са направили тези личности като реалности, които още стоят между нас. Главният критерии, на който трябва да отговарят лицата, включени в сборника, е реалното влияние и въздействие върху хода на българската история.

10. Пантев, А., Б. Гаврилов, 100-те най-влиятелни чужденци в българската история. С. 1999. Почти всичко казано за горното произведение се отнася и за това. Работата има подчертано популярен характер, като се опитва да подреди „най-влиятелните чужденци“ в българската история въз основа на една обективна преценка за реалните отражения на тяхната дейност в българската история.

11. Гаврилов, Б., А. Пантев, Ал. Кертин. История и цивилизация за девети клас. С. 2004, изд. Просвета. Учебникът е предназначен за гимназиалния курс и е един от двата утвърдени и действащи в момента учебници. Първото му издание бе през 2001 г., а това е второто, което е действащо и до днес. Приносният характер на учебника е предимно методологически при поставянето на събития от българската история в контекста на световни процеси.

12. Пантев, А., Б. Гаврилов. История. Учебник за 9клас на СОУ. С. 1994. изд. Просвета. Този учебник с основание може да бъде наречен първия модерен и комплексен „инструмент“ за преподаване на новата обща история в средния курс. Когато бе издаден (през 1994 г.) той бе един от първите опити за създаване на учебно помагало, което да съчетава в едно цяло текст, документи,таблици, графики, илюстрации, тестове, въпроси за контрол. В него за първи път се опитахме да

включим уроци засягащи и българската история, преплетени в общия ход на развитието на „модерна“ Европа.

13. Илчев, Ив., Б. Гаврилов, „Източният въпрос“. Сборник с документи и коментари. София, 1995. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ представлява пръв опит за подбор на документи, необходими за занятията със студенти историци по проблемите на новата и най-новата история на Балканския полуостров и близките райони. Сборникът е оригинален с това, че включва не само официални документи, но и спомени, и вестникарски материали, чрез които се дава представа за дълбоките корени на процесите и явленията формиращи този сложен въпрос.

14. Гаврилов, Б. Залезът на стара Европа. Сборник с документи за историята на международните отношения в края на XIX и началото на XX век. София, 1995.

Сборникът е посветен на историята на международните отношения в края на XIX и началото на XX (1871–1914). Сборникът е моделиран така, че да даде представа, както за отношенията в самата Европа, така и за конфликтите в сферата на колониалната област. Привлечени са разнообразни свидетелства, които анализират по-дълбоките мотиви в действията на силите и индивидуалните участници.

Нека добавя, че повече от десет години доц. Гаврилов се занимава с преводаческа работа, чрез която се опитва да доведе до знанието на по-широките читателски кръгове, някои от интересните, важни и полезни исторически съчинения засягащи тематика от областта на новата история. Тази особеност е допълнителен позитивен штрих в неговата аскадемическа характеристика.

Разбира се, сложността на тези глобални процеси, някои от които не са завършили окончателно и днес, широтата на тематичния и топографски обхват на цялата продукция, споровете в световната историография по

този предмет и пр. предполагат и някои съмнения, възражения и дори упреци. Намирам за обясним, но предозиран силния акцент върху атлантическия свят. Все пак става дума за световна история, където паралелните процеси в другите културно политически пространства не са само имитация на онова, което става там. Тадж Махал е построен през XVII в. съществуват сериозни научни тези, че без арабите в Южна Европа между 711 и 1492 г. Ренесансът би се състоял доста по-късно и не с общочовешки стойности.

В източниците, разработките и дори в документацията на произведенията на кандидата наблюдаваме смущаващо пренебрежение към повечето български автори, писали по сходна тематика. Така или иначе, те съществуват още от края на XIX в. Те можеха да бъдат подложени, ако не на възприемане, то тогава на критика. Днес това е лесно. Да не говорим и за анемичното присъствие на руската /съветска/ историография, създава световно признати школи по същата тематика, която далеч не винаги е съпътствана с идеологически обременения. Поради езикова близост, тя все още е повече достъпна на читатели и студенти. Това е необясним контраст при огромната литература на чужди езици предоставена от автора малко в повече. С това пренебрежение кандидатът се е поставил в любопитното неудобство да търси признание от български специалисти без много да се съобразява с българската историография, каквато и да е тя. Но тази изненада внушава повече етичен, отколкото рецензентски укор.

Заключение. Основен теоретически принос в изследванията на Б. Гаврилов се свежда до отличното обяснение на онзи процес в евроатлантическото развитие, при който земята престава да бъде единственият източник на влияние и власт. Настъпва времето на капитала. Така разбираме по-добре появата на капитализма и раждането на модерния свят. Това постижение се помещава в

рамките на световната историография. Списъкът и преценката на всичките публикации свидетелства, че сме изправени пред една солидна и многообразна научна продукция и впечатляваща преподавателска дейност. Тя напълно отговаря на научния критерии за академическата длъжност «професор» според новото законодателство в тази сфера. Кандидатът е атрактивен преподавател с име и перо. Затова без всякакви съмнения, препоръчвам да журито да присъди на Борислав Гаврилов академическата длъжност «професор» в СУ «Св.Кл.Охридски».

София, 11 август 2011 г.

Андрей Пантев